

ՄԻԼԵՆԱ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՀՀ վերաքննիչ հակակոռուպցիոն դատարանի իրավական
փորձաքննությունների ծառայության պետի պաշտոնակատար,
Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության
ֆակուլտետի քրեական դատավարության և
կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ

**ՓՈՂԵՐԻ ԼՎԱՅՄԱՆ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ
ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐՈՎ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԻ
ԱՊԱՅՈՒՑՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՈՐՈՇ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԽՆԴԻՐՆԵՐ**

Հոդվածի նպատակն է վերլուծել փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով փաստական հանգամանքների ապացուցման հետ կապված որոշակի իրավական հարցեր:

Հոդվածում վերլուծվել է այնպիսի խնդիր, ինչպիսին է քննարկվող հանցանքների վերաբերյալ վարույթներով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 107-րդ հոդվածում լրացում կատարելու անհրաժեշտությունը՝ պայմանավորված այնպիսի հանգամանքների առկայության հետ, որոնց հավաստումը պահանջում է որոշակի ապացույցի առկայություն:

Հոդվածում քննարկման առարկա է դարձվել ֆինանսական քննության կարևոր դերն ու նշանակությունը՝ փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով: Կարևորվել է գուգահեռ ֆինանսական քննության դերը:

Հոդվածում քննարկվել է հանցավոր ճանապարհով ստացված գույքի վերաբերյալ քրեական վարույթով այդ գույքի շարժընթացը և ծավալը պարզելու իրավական անհրաժեշտությունն ու իրավական հիմքը և դրանց լույսի ներքո արձանագրվել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 107-րդ հոդվածում համապատասխան լրացում կատարելու անհրաժեշտությունն ու դրանով պայմանավորված վարույթ իրականացնող մարմնի համար վարույթին փորձագետ ներգրավելու պարտականության սահմանման անհրաժեշտությունը:

Հոդվածը նպատակ է հետապնդում ներկայացնել այնպիսի խնդիր, որը առաջացել է իրավակիրառ պրակտիկայում և շարունակելու է առաջանալ: Այս առումով հոդվածը նաև արդիական է, քանի որ ներկայացվող մոտեցումները կարող են հետաքրքրություն ներկայացնել ինչպես ուսանողների, այնպես էլ փաստաբանների, իրավապահ մարմինների աշխատակիցների և դատավորների մոտ:

Հիմնարարներ - ֆինանսական քննություն, գույքի շարժընթաց, ծավալ, փորձագետ, հանցավոր ծագում ունեցող գույք, դատահաշվապահական փորձաքննություն, փորձագետի եզրակացություն:

Ներածություն

Գործնականում հաճախ առաջանում է և հետազայում կարող է շարունակվել առաջանալ այնպիսի իրավական խնդիր, որը վերաբերում է հանցավոր ծագում ունեցող գույքի շարժընթացը և ծավալը որոշելու իրավական հիմքի որոշակիությանն ու իրավաչափությանը:

Ընդ որում, այդ խնդրի զգայունությունը կայանում է գուգահեռ ֆինանսական քննության բացակայության և փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով դրա անհրաժեշտության հետ:

Հոդվածում քննարկվում է այնպիսի իրավական խնդիր, ինչպիսին է փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով ապացուցման առարկայի մաս կազմող հանցավոր ծագում ունեցող գույքի շարժընթացը և ծավալը որոշելու հստակ և որոշակի օրենսդրական

հենքի բացակայությունը:

Մույն աշխատանքի նպատակն է գործնականում հանդիպող խնդրի վերհանումն ու դրա հաղթահարմանն ուղղված որոշակի լուծում առաջարկելը, որը քննարկման առարկա դեպքում արտահայտվում է օրենսդրական լրացում կատարելու առաջարկով:

Ուսումնասիրությունը կատարվել է սինթեզ, ինդուկցիա, դեդուկցիա, ձևական-տրամաբանական, համեմատախրավական մեթոդների կիրառմամբ:

**ՓՈՂԵՐԻ ԼՎԱՅՄԱՆ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ
ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐՈՎ ՈՐՈՇԱԿԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ
ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԻ ԱՊԱՅՈՒՑՄԱՆ ՀԵՏ
ԿԱՊՎԱԾ ՈՐՈՇԱԿԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԽՆԴԻՐՆԵՐ**

www.ardaradutyjournal.com

Քրեական դատավարության գործունեության ամենակարևոր բաղադրիչը ապացուցումն է: Քրեական դատավարության իրավունքի նորմերը, որոնք կարգավորում են ապացուցման գործընթացը և նախատեսված են ապահովելու քրեական վարույթի համար էական նշանակություն ունեցող փաստերի հուսալի հաստատումը: Ապացուցման գործընթացը կարգավորող, դրա նպատակները, առարկան, սահմանները և միջոցները սահմանող նորմերը անքակտելիորեն կապված են քրեական դատավարությունում անհատի իրավունքների և օրինական շահերի դատավարական երաշխիքների համակարգի հետ:

Ապացուցման խնդիրների հաջող լուծումը մեծապես պայմանավորված է տվյալ գործունեության առարկայի՝ ապացուցման առարկայի, հստակ պատկերացմամբ: Ապացուցման առարկա ասելով հիմնականում հասկանում ենք վարույթի համար նշանակություն ունեցող այն հանգամանքների համակցությունը, որոնք հաստատվում կամ հերքվում են ապացույցներ հավաքելու, ստուգելու և գնահատելու միջոցով: Քրեական գործերով ապացույցների օգնությամբ վեր հանվող ոչ բոլոր ապացույցներն են մտնում ապացուցման առարկայի մեջ, իսկ ապացույցների սահմանը որոշում է այն ապացույցների շրջանակը, որոնք անհրաժեշտ և բավարար են գործով ճշմարտությունը բացահայտելու համար²:

Ելնելով այն հանգամանքից, որ սույն գիտական հոդվածը վերաբերում է փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով որոշակի փաստական հանգամանքների ապացուցման հետ կապված որոշակի իրավական խնդիրներին, ապա պետք է առանձնացնենք ապացուցման առարկայի մեզ համար սույն գիտական հոդվածի տեսանկյունից անհրաժեշտ առարկան, այն է՝ հանցավոր ծագում ունեցող գույքի շարժընթացը և ծավալը: Մասնավորապես, նշված հանգամանքի պարզումն առանցքային է ֆինանսական, տնտեսական, ինչպես նաև՝ կոռուպցիոն բնույթի հանցանքների առկայության պայմաններում: Նշված հանգամանքների պարզումը ձեռք է բերում ինքնուրույն նշանակություն այնքանով, որ դրանց հստակեցումը կարևոր նշանակություն ունի, ի թիվս այլնի, արարքի իրավական գնահատականը ճիշտ որոշելու համար:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 39-րդ կետի համաձայն՝

«Ապացույց՝ փաստի վերաբերյալ օրենքով սահմանված կարգով ստացված տվյալ, որի հիման վրա քննիչը, դատախազը, դատարանը պարզում են ապացուցման ենթակա հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը, ինչպես նաև վարույթի համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքներ»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

«Քրեական վարույթի համար նշանակություն ունեցող ցանկացած հանգամանք պետք է հաստատվի պատշաճ ապացույցների բավարար համակցությամբ»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 86-րդ հոդվածը սահմանում է ապացույցների տեսակները, որոնցից սույն գիտական հոդվածում քննարկման առարկա կդարձվի փորձագետի եզրակացությունը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

«Փորձագետը վարույթի առարկայով չհաճազրգոված այն անձն է, որը հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների օգտագործմամբ օժանդակում է վարույթին»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 91-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Փորձագետի եզրակացությունը գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի կամ որևէ այլ բնագավառում հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների օգտագործմամբ, վարույթն իրականացնող մարմնի կամ վարույթի մասնավոր մասնակցի կողմից իրեն առաջադրված, ինչպես նաև իր փաստության մեջ մտնող այլ հարցերի վերաբերյալ գրավոր հիմնավորված հետևություններն են, որոնց փորձագետը հանգել է՝ վարույթի համապատասխան նյութերը, դիակը կամ վարույթին ներգրավված համապատասխան անձին հետազոտելով»:

Վերոշարադրյալի լույսի ներքո նկատելի է, որ փորձագետի եզրակացությունը պետք է ընդգրկվի ապացույցների մեջ բոլոր այն դեպքերում, երբ անհրաժեշտ են հատուկ գիտելիքներ գիտության, տեխնիկայի, արվեստի կամ արհեստների ոլորտում:

Նշյալ տեսակի ապացույցի միջոցով հնարավորություն է ստեղծվում ապացուցման առարկայի մեջ մտնող այնպիսի հանգամանք հաստատել, որի հաստատումն այլ կերպ քան հատուկ գիտելիքներ ունեցող անձի կողմից հաստատելը կարող է առնվազն ապացույցի արժանահավատության խնդիր առաջացնել:

Ընդ որում, նույնիսկ այն դեպքերում, երբ վարույթն իրականացնող մարմինը տիրապետում է որոշ հատուկ գիտելիքների, որոնք անհրաժեշտ են գործի որոշ հանգամանքների պարզման համար, օրենքը թույլ չի տալիս նրանց ստանձնել փորձագետների գործառույթները: Այս պահանջը պայմանավորված է փորձաքննության որակյալ, մանրամասն և օբյեկտիվ անցկացումը ապահովելու անհրաժեշտությամբ, ինչպես նաև փորձագետի եզրակացությունը որպես ապացույց համապարփակ քննության և գնահատման միջոցով ստուգելու բոլոր անհրաժեշտ երաշխիքների ստեղծմամբ :

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Կարևոր է նկատել, որ քրեական դատավարությունում ապացուցման միջոցները չեն նույնականացվում պարզապես փաստերի կամ ապացույցների հետ: Այն մի ամբողջական համակարգ է, որի միջոցով իրավական գործընթացում հաստատվում են հաստատման ենթակա հանգամանքները: Այս միջոցները ոչ միայն հավաքում են տվյալներ, այլև ձևավորում են դատավարության ընթացքում ապացուցման պրոցեսը՝ ապահովելով տեղեկությունների իրավաչափությունն ու ճշգրտությունը: Ապացուցման միջոցը գործողությունների կամ միջոցների ամբողջ համակարգ է, որի միջոցով ստեղծվում է և ստուգվում է ապացույցը: Այս տարբերությունը կարևոր է, քանի որ թույլ է տալիս գնահատել ապացուցման արդյունավետությունը և իրավաչափությունը ոչ միայն ֆիզիկական փաստերի առկայությամբ, այլև դրանք ստանալու մեթոդների օրինականությամբ:

Այսպես, փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների քննության կարևոր բաղադրիչ է հանդիսանում ֆինանսական քննության կարևոր դերն ու նշանակությունը: Մասնավորապես, ֆինանսական քննությունը պետք է կազմի ինչպես փողերի լվացման, այնպես էլ նախորդող հանցագործությունների քննության պլանավորման անբաժանելի մաս, քանի որ ֆինանսական, ինչպես նաև կոռուպցիոն բնույթի հանցագործությունների քննությունը չի կարող լինել ամբողջական առանց ակտիվների շարժի և դրանք տիրապետող անձանց գույքային դրության վերաբերյալ բավարար տեղեկությունների հավաքման: Ֆինանսական քննության նպատակով իրականացվելիք գործողությունները պետք է կազմեն վարույթի քննության պլանավորման մաս և քննությունը պետք է զուգահեռաբար նպատակ ունենա ինչպես հավաքելու բավարար ապացուցողական բազա հանցակազմի բոլոր տարրերի առկայությունն ապացուցելու համար, այնպես էլ հայտնաբերելու հանցավոր ծագում ունեցող գույքը դրա հետագա բռնագրավվումն ապահովելու նպատակով: Հանցավոր եկամուտների ձևավորման և դրանց հետագա ճակատագրի ուսումնասիրությունը կարևոր նշանակություն կարող է ունենալ ֆինանսական հանցագործությունների համակողմանի քննությունն ապահովելու տեսանկյունից: Ֆինանսական շարժերի ամբողջական շղթայի բացահայտումը և անձանց վարքագծի ուսումնասիրությունը կարող են էական նշանակություն ունենալ հանցակազմի տարբեր տարրերի, այդ թվում՝ հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի ապացուցման տեսանկյունից:

Ֆինանսական քննության անմիջական նպատակն է այնպիսի ապացույցների հավաքումը, որոնք հաստատում են ակտիվների և հանցանքի միջև կապի առկայությունը կամ հանցանքի արդյունքում ստացված եկամուտների ծավալը: Նշված

նպատակին հնարավոր է հասնել հետևելով ակտիվների շարժին, ինչն առավել բարդ գործերով հաճախ ներառելու է բազմաթիվ գործարքներ, այդ թվում՝ արտերկրում գործող բանկային հաշիվներին և միջնորդ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց անունով իրականացված փոխանցումներ: Հավաքված ֆինանսական տեղեկությունների վերլուծությունը թույլ է տալիս համադրել և համեմատել գույքի ստացման և փոխանցման ամսաթվերը, դրա ծագման աղբյուրների վերաբերյալ տեղեկությունները, կատարված գործարքների բնույթը և դուրս բերել առկա բացերը և անհամապատասխանությունները:

Օրինակ՝ տվյալների ուսումնասիրությունը կարող է ցույց տալ գումարի կանխիկացում մեկ անձի կողմից՝ առանց դրա հետագա ճակատագրի մասին տեղեկությունների, իսկ մեկ այլ անձի վերաբերյալ հավաքված տեղեկությունները ցույց տան նույն ծավալով գումարի մուտք հաշվին առանց ծագման աղբյուրի վերաբերյալ տվյալների: Այս բնույթի վերլուծությունը կարող է հիմք հանդիսանալ նոր վարկածների առաջադրման և ապացուցողական գործողությունների ձեռնարկման համար:

Հավաքված տեղեկությունները կարող են վերլուծության ենթարկվել նաև զուտ ակտիվների ծավալը վեր հանելու նպատակով՝ մասնավորապես համադրելով անձի եկամուտները վերջինի ծախսերի և գույքի հետ: Նշված վերլուծության արդյունքում դուրս բերված անհամապատասխանությունները կարող են վկայել հանցավոր գույքի առկայության մասին և հիմք հանդիսանալ հետագա ապացուցողական գործողությունների կատարման համար: Նշված հանգամանքը կարող է օգտագործվել նաև փողերի լվացման հանցակազմի տարրերի ապացուցման համար: Փողերի լվացման կամ կոռուպցիոն սխեմաների առկայությունը պարզելու համար կարող է օգտակար լինել նաև վեր հանված գործարքների հատկանիշների համադրումը ՖՂԿ-ի կամ միջազգային մարմինների կողմից հրապարակված տիպաբանությունների և ազդակների հետ: Նշված փաստաթղթերը ամրագրում են փողերի լվացման նպատակ ունեցող անձանց վարքագծին հատուկ ազդակները, ինչպես նաև փողերի լվացման համար հաճախ օգտագործվող սխեմաները: Հայտնաբերված համընկնումները կարող են հիմք հանդիսանալ հավելյալ գործողությունների ձեռնարկման համար՝ հանցագործության ամբողջական պատկերը ստանալու նպատակով⁸:

Բացի այդ, լինում են նաև այնպիսի դեպքեր, երբ անձի եկամուտը միախառնված է, այսինքն՝ եկամտում առկա են թե՛ օրինական, թե՛ ապօրինի եկամուտներ, որոնք միայն հատուկ գիտելիքների տիրապետող փորձագետի վերլուծության արդյունքում կարող է բացահայտվել:

Չնայած վերոգրյալին, Հայաստանի Հանրա-

պետության իրավակիրառ պրակտիկան զարգանում է այնպես, որ ֆինանսական քննությանն ու մեթոդիկային համարժեք ուշադրություն չի դարձվում: Այլ խոսքով, եթե փորձենք ձևակերպել, ապա ստացվում է այնպես, որ վարույթն իրականացնող մարմինն է կրում իր վրա ամբողջ ֆինանսական քննության բեռը: Այնինչ, ֆինանսական քննության և դրա արդյունքների երաշխիք պետք է հանդես գա փորձագետի ներգրավվածությունը վարույթին՝ դրա սկզբնական փուլից մինչև ավարտը, որպեսզի փորձագետի կողմից կատարված վերլուծությունների հիման վրա ստացված արդյունքները արտացոլվեն ապացույցի ուժ ունեցող եզրակացության մեջ: Այսպիսի մոտեցումը մի կողմից կապահովի ֆինանսական քննության ոչ բարենպաստ հետևանքները վարույթն իրականացնող մարմնի վրա չդնելը, իսկ մյուս կողմից՝ մասնավոր շահն առավել քան պաշտպանված կլինի, որպիսի մոտեցմամբ հնարավոր կլինի ապահովել հանրային և մասնավոր շահի հավասարակշռված պաշտպանությունը:

Ասվածը ամրապնդելու համար կարևոր նշանակություն ունի նաև այն, որ FATF-ի (Financial Action Task Force)⁹ հանձնարարականներով սահմանվում է համակողմանի և հետևողական միջոցառումների մի շրջանակ, որը երկրները պետք է իմպլեմենտացնեն փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման, ինչպես նաև զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի նպատակով: Այսպես, ՖԱԹՖ-ի հանձնարարականների ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ երկրները պետք է ապահովեն ՖԱԹՖ-ի հանձնարարականներով նախատեսված առանցքային միջոցառումների իրականացումը, որն իր մեջ ներառում է նաև իրավասու մարմինների լիազորությունների և պարտականությունների, ինչպես նաև այլ ինստիտուցիոնալ միջոցառումների շրջանակի սահմանում և նշվածի շրջանակում է, որ երկրները պետք է ապահովեն նշանակված իրավապահ մարմինների առկայությունը, որոնց վրա կրվի փողերի լվացման/ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ներպետական քաղաքականությունների շրջանակում փողերի լվացման, դրան նախորդող հանցագործությունների և ահաբեկչության ֆինանսավորման գործերի պատշաճ նախաքննությունն ապահովելու պատասխանավորությունը:

Այս նշանակված մարմինները պետք է առնվազն հանցավոր ճանապարհով ստացված գույք առաջացնող բոլոր հիմնական հանցագործությունների դեպքում փողերի լվացման, դրան նախորդող հանցագործությունների և ահաբեկչության ֆինանսավորման գործերով քրեական հետապնդում իրականացնելիս նախաձեռնողական կերպով կատարեն զուգահեռ ֆինանսական քննություն և այն

պետք է ներառի այն դեպքերը, երբ նախորդող հանցագործությունը կատարվել է տվյալ երկրի տարածքից դուրս¹⁰ :

Որպեսզի ողջ վերոգրյալի կարևորությունը փորձենք արտացոլել ՀՀ իրավակիրառ պրակտիկայում առկա օրինակների վրա՝ բերենք մի օրինակ. անձին վերագրվում է փողերի լվացման հանցակազմի հատկանիշներով արարքի կատարում, մասնավորապես, փողերի լվացմանը նախորդող հանցանքի արդյունքում 15.000.000 (տասնհինգ միլիոն) ՀՀ դրամի օրինականացում, որի հաստատման հիմքում ընկած է վարույթն իրականացնող քննիչի կողմից գույքերի շարժընթացի վերաբերյալ տվյալներ պարունակող փաստաթղթերի գննություններ հիման վրա կատարած սեփական հաշվարկը. մինչդեռ, օբյեկտիվ իրականության մեջ հանցավոր ճանապարհով ստացված գույքը կարող էր լինել ավելի շատ կամ ավելի քիչ, քան ներկայացված է մեղադրանքում, ինչը պայմանավորված է նրանով, որ քննիչը չունի և ողջամիտ էլ չէ ակնկալել կամ պահանջել, որ ունենա ֆինանսական բարդ գործարքների, հարյուրավոր միախառնված փոխանցումների, վճարային ու փոխանցման տարբեր համակարգերի միջոցով իրականացված գույքի տեղաշարժի և ծավալի ճշգրիտ որոշման վերաբերյալ գիտելիքներ և հմտություն¹¹ :

«Դատալեքս» իրավական համակարգի միջոցով համապատասխան դատական ակտերին ծանոթանալով պարզ դարձավ, որ ամբողջ պրակտիկան է զարգանում հենց այն ուղղությամբ, որ առհասարակ այս վարույթներով և այս հարցերի պարզաբանման կապակցությամբ վարույթին փորձագետի ներգրավվածություն առկա չէ:

Փողերի լվացման վարույթներով մինչդատական քննությունը պահանջում է նուրբ, ճկուն, բազմակողմանի և պրոֆեսիոնալ մոտեցում: Միայն այդպիսի քննության, փորձագիտական վերլուծության և միջազգային համագործակցության գործիքների արդյունավետ համադրությունն է, որ կմեծացնի այսպիսի լատենտայնությամբ օժտված հանցագործությունների բացահայտումը:

Նշված մոտեցումը բխում է նաև նրանից, որ, ինչպես արդեն նշել ենք, փողերի լվացման պրոցեսը սովորաբար ներառում է բազմաբնույթ ֆինանսական գործարքներ, որոնք լինում են բարդ և կարող են ներառել բազմաթիվ երկրներ կամ ֆինանսական միջավայրեր և նման պայմաններում է, որ այնպիսի փորձաքննություն ինչպիսին է դատահաշվապահական փորձաքննությունը՝ կարող է արդյունավետ միջոց լինել, քանի որ միայն ոլորտի հատուկ գիտելիքներ տիրապետող մասնագետը կարող է հստակ բացահայտել կատարված գործարքները և դրանց լեգիտիմությունը կամ անօրինականությունը:

Ուսումնասիրելով արտասահմանյան գրակա-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

նությունը՝ պարզ է դառնում, որ գրականությանը հայտնի «Walker Model»-ը և փորձագետի դերակատարությունը գրեթե անմիջապես կապված են, մասնավորապես, վերլուծելով փողերի վացման գործընթացի երեք հիմնական փուլերը՝ փորձագետները կարող են օգնել բացահայտել այդ գործընթացը, վերահսկել անհասկանալի կամ բարդ գործարքները:

Ըստ «Walker Model»-ի փողերի վացման գործընթացը բաժանվում է երեք հիմնական փուլի, դրանք են՝

1. Տեղաբաշխում (Placement)

Հանցավոր ծագում ունեցող գույքը ներդրվում է ֆինանսական համակարգ՝ բանկային ավանդի, փոխարկման, խաղատների, գնում-վաճառքների միջոցով:

2. Շերտավորում (Layering)

Կատարվում են մի շարք բարդ, բազմաստիճան ֆինանսական գործարքներ՝ փողի աղբյուրը քաքցնելու նպատակով (տրանսֆերներ, փոխարկումներ, միջնորդ ընկերություններ, օֆշորներ և այլն):

3. Ինտեգրացում (Integration)

Ուղղորդված և «մաքրված» միջոցները վերահառնում են օրինական տնտեսություն՝ որպես ներդրում, գնում, բիզնես եկամուտ կամ այլ օրինականացված ակտիվ՝:

Այս գործընթացում, երբ անձինք փորձում են քաքցնել իրենց փողերի օրինականությունը՝ դրանք կարող են փոխանցվել բարդ գործարքներով, ֆինանսական միջանցքներով, կամ նույնիսկ տեղափոխվել այլ երկրներ: Այս փուլերում էլ հենց պետք է կիրառելի լինի տնտեսագիտական, մասնավորապես՝ դատահաշվապահական փորձաքննությունը՝ բացահայտելու համար փողերի վացման պրոցեսը: Ողջ վերոշարադրյալի մասին է խոսում նաև այն, որ փողերի վացման դեմ պայքարի միջազգային մարմինները, ինչպիսիք են ՖԱԹՖ-ը կամ FBI-ն¹³ ԱՄՆ-ում, հաճախ պահանջում են, որպեսզի քրեական հետաքննության մեջ ներգրավվեն փորձագետներ, ովքեր կարող են վերլուծել տեղական ու միջազգային ֆինանսական համակարգերն ու պահպանել միջազգային ստանդարտները:

Ֆինանսական հանցագործությունների, այդ թվում՝ փողերի վացման վարույթներով դատահաշվապահական փորձաքննության կարևորությունը կայանում է նրանում, որ դատահաշվապահական փորձաքննությունը հաշվապահական սկզբնական և ամփոփ փաստաթղթերի ու ֆինանսական հաշվետվությունների փաստացի տվյալների մասնագիտական հետազոտումն է: Դատահաշվապահական փորձաքննության էությունն այն է, որ դատաքննչական մարմինները (քննիչ, հետաքննիչ, դատախազ, դատավոր) տնտեսական ոլորտում տեղի ունեցած հանցագործությունների կամ նա-

խապատրաստվող նյութերի, ինչպես նաև տնտեսագիտական բնույթի (կապված դեբիտորական, կրեդիտորական պարտքերի, հարկային պարտավորությունների, մաքսային ձևակերպումների հետ, վիճահարույց հարցերի պարզաբանման համար էական նշանակություն ունեցող) հանգամանքների բացահայտում են կատարում: Այն նաև կոնկրետ որևէ քրեական գործոն (կատարված չարաշահումների հետևանքով պետությանը պատճառված վնասի չափի, ինչպես նաև լրացուցիչ հարկային պարտավորությունների առաջադրման և այդ հարցերում մեղավոր անձանց շրջանակը) պարզելու նպատակով կատարվող վերլուծություններն են, որոնք ուղղված են կատարված հանցանքի հետևանքների պարզաբանմանը գուտ տնտեսագիտական տեսանկյունից: Դատահաշվապահական փորձաքննության ժամանակ փորձագետ-հաշվապահն իրականացնում է հաշվապահական հաշվառման մեջ հարուցված գործի նյութերի գծով համապատասխան հետազոտություն և քննիչի կամ դատարանի առաջադրած հարցերի լուծումների հիման վրա կազմում եզրակացություն: Փորձաքննության իրականացման համար պահանջվում են հատուկ հաշվապահական և տնտեսագիտական մասնագիտական գիտելիքներ (կառավարում, համալիր տնտեսական գործունեության վերլուծություն, հարկային գործ, ֆինանսական կառավարում, աուդիտ) և նշյալ փորձաքննության հիմնական խնդիրն է աջակցել քրեական, քաղաքացիական և վարչական խախտումների հարուցված գործերի գծով ապացուցողական տեղեկատվության ստացմանը՝ օգտագործելով հաշվապահական հաշվառման ոլորտում կիրառվող ժամանակակից մասնագիտական գիտելիքներն ու հնարավորությունները¹⁴: Դատահաշվապահական փորձաքննության ժամանակ լուծվում են հետևյալ հիմնական խնդիրները՝

- վերլուծվում են պաշարների, դրամական միջոցների և այլ ակտիվների ավելցուկի կամ պակասորդի փաստացի տվյալները և նյութական վնասի չափը,

- ստուգվում են պաշարների, դրամական միջոցների և այլ ակտիվների շարժի փաստաթղթային ձևակերպման ճշտությունը, դրանց պահպանման և հսկողության պայմանները, ինչպես նաև նյութական պատասխանատվության կազմակերպման դրվածքը,

- որոշվում է հաշվապահական փաստաթղթերում արտացոլված տնտեսական գործառնությունների համապատասխանությունը օրենսդրությանն ու հաշվառման դրվածքին և փաստաթղթային տեղեկատվության երկհամատեղելիությունը մեղադրվողի և վկաների ցուցումներին, հետազոտվում է պաշարների, դրամական միջոցների և այլ ակտիվների մուտքագրման և ելքագրման փաստաթղթա-

յին հիմնավորվածությունը, ինչպես նաև հաշվառումից դուրս պատրաստի արտադրանքի քանակն ու գինը՝ հիմք ընդունելով տեխնոլոգների, ապրանքագետների և ինժեներների եզրակացության արդյունքները (...):

Վերոշարադրյալ վերլուծության արդյունքում գալիս ենք այն եզրահանգման, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ առկա է հանցավոր ճանապարհով ստացված գույքի վերաբերյալ քրեական վարույթ, այդ գույքի շարժընթացը և ծավալը պարզելը պահանջում է առնվազն տնտեսագիտական (բանկային, ֆինանսական, հարկային, մաքսային և համարժեք բնույթի այլ ենթալորտների) ոլորտի մասնագիտական տեսական իմացություն և կիրառման որոշակի հմտություն, որը վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից կատարելը ոչ միայն լինելու է ոչ ամբողջական, այլև՝ կարող է հանգեցնել ապացույցի անարժանահավատության՝ դրանով իսկ նմանատիպ վարույթներով առանցքային ապացույցից վերաժվելով ոչ հավաստի ապացույցի և կորցնելով իր ապացուցողական արժեքը. Ընդ որում, նշյալ խնդիրն իր բնույթով այնպիսին է, որ հատվածական լուծումները չեն կարող հանգեցնել ցանկալի արդյունքին, հետևաբար, այդպիսի վարույթներով հանցավոր ճանապարհով ստացված գույքի վերաբերյալ շարժընթացը և ծավալը ապացուցելու վարույթն իրականացնող մարմնի պարտականության իրացումը չպետք է պայմանավորված լինի վերջինիս անձնային կամ մասնագիտական որակներով կամ համարժեք փորձաքննություն նշանակելու հայեցողությամբ. Ասվածը նշանակում է, որ անհրաժեշտ է իրականացնել առավել հիմնարար փոփոխություն, այն է՝ հանցավոր ճանապարհով ստացված գույքի շարժընթացը և ծավալը կարող են հաստատվել միայն ապացույցի կոնկրետ տեսակով, այն է՝ փորձագետի եզրակացությամբ.

Կարևորելով ողջ վերոշարադրյալը՝ գտնում ենք, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 107-րդ հոդվածի 1-ին մասը անհրաժեշտ է լրացնել 6-րդ մասով՝ հետևյալ կերպ.

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 107-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Ստորև նշված հանգամանքները քրեական վարույթում կարող են հաստատվել միայն հետևյալ ապացույցները նախապես ստանալով և հետազոտելով՝

6) Հանցավոր ծագում ունեցող գույքի շարժընթացը և ծավալը՝ դատահաշվապահական փորձաքննության արդյունքում փորձագետի կողմից տրված եզրակացությամբ»:

Նշյալը կարևորվում է այնքանով, որ այսպիսի օրենսդրական փոփոխության արդյունքում է, որ վարույթն իրականացնող մարմինը կունենա այս գործերով փորձագետ ներգրավելու կոնկրետ պարտականություն:

Նման կարգավորումը հնարավորություն կտա բարձրացնել նախաքննության արդյունավետությունը, բարձրացնել ձեռք բերված ապացույցի ապացուցողական արժեքը և բացառել միևնույն հարցի վերաբերյալ վարույթն իրականացնող այս կամ այն քննիչի կողմից տարբերակված մոտեցումը:

Եզրակացություն

1. Բոլոր այն դեպքերում, երբ առկա է հանցավոր ճանապարհով ստացված գույքի վերաբերյալ քրեական վարույթ՝ այդ գույքի շարժընթացը և ծավալը պարզելը պահանջում է առնվազն տնտեսագիտական (բանկային, ֆինանսական, հարկային, մաքսային և համարժեք բնույթի այլ ենթալորտների) ոլորտի մասնագիտական տեսական իմացություն և կիրառման որոշակի հմտություն, որը վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից կատարելը ոչ միայն լինելու է ոչ ամբողջական, այլև՝ կարող է հանգեցնել ապացույցի անարժանահավատության՝ դրանով իսկ նմանատիպ վարույթներով առանցքային ապացույցից վերաժվելով ոչ հավաստի ապացույցի և կորցնելով իր ապացուցողական արժեքը:

2. Առաջարկում են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 107-րդ հոդվածի 1-ին մասը լրացնել 6-րդ մասով՝ հետևյալ կերպ.

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 107-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Ստորև նշված հանգամանքները քրեական վարույթում կարող են հաստատվել միայն հետևյալ ապացույցները նախապես ստանալով և հետազոտելով՝

6) Հանցավոր ծագում ունեցող գույքի շարժընթացը և ծավալը՝ դատահաշվապահական փորձաքննության արդյունքում փորձագետի կողմից տրված եզրակացությամբ»:

Արդյունքում վարույթն իրականացնող մարմինը կունենա այս գործերով փորձագետ ներգրավելու կոնկրետ օրենսդրական պարտականություն և նման կարգավորումը հնարավորություն կտա բարձրացնել ինչպես նախաքննության արդյունավետությունը, այնպես էլ ձեռք բերված ապացույցի ապացուցողական արժեքը, բացառել միևնույն հարցի վերաբերյալ վարույթն իրականացնող այս կամ այն քննիչի կողմից տարբերակված մոտեցումը:

¹ Տե՛ս Курс советского уголовного процесса. Общая часть. Под ред. Бойкова А. Д., Карпеца И. И. М.: Изд. Изд. Юридическое литература, 1989. Course of Soviet criminal procedure. General part. Edited by Boykov A.D., Karpets I.I. Moscow: Publ. Publ. Legal Literature, 1989:

² Տե՛ս ՀՀ քրեական դատավարության ընդհանուր մասի դասագիրքը բուհերի համար, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2006:

³ Տե՛ս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք (ԱԺ, 30.06.2021, ՀՕ-306-Ն):

⁴ Տե՛ս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք (ԱԺ, 30.06.2021, ՀՕ-306-Ն):

⁵ Տե՛ս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք (ԱԺ, 30.06.2021, ՀՕ-306-Ն):

⁶ Տե՛ս Курс советского уголовного процесса. Общая часть. Под ред. Бойкова А. Д., Карпеца И. И. М.: Изд. Изд. Юридическое литература, 1989. Course of Soviet criminal procedure. General part. Edited by Boykov A.D., Karpets I.I. Moscow: Publ. Publ. Legal Literature, 1989:

⁷ Տե՛ս Стельмах В. Ю. Понятие и система средств доказывания в уголовном судопроизводстве // Вестник Оренбургского государственного университета. 2016. № 6 (194):

⁸ Տե՛ս «Փողերի վացման գործերի քննության ուղեցույց» հաստատված «Հայաստանի Հանրապետությունում փողերի վացման, ահաբեկչության ֆինանսավորման և զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորման դեմ տարվող պայքարի հարցերով» միջգերատեսչական հանձնաժողովի 2023թ. մարտի 2-ի նիստում:

⁹ Այսուհետ նաև՝ ՖԱԹՖ:

¹⁰ Տե՛ս «Փողերի վացման, ահաբեկչության ֆինանսավորման և զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի միջազգային ստանդարտներ»-ը:

¹¹ Ընդ որում, նշյալ օրինակը բերվեց Դատալեքս իրավական համակարգի միջոցով փողերի վացման վերաբերյալ գործերին, մասնավորապես, ներկայացված մեղադրանքներին և դրանք հիմնավորող ապացույցներին ծանոթանալու արդյունքում:

¹² Տե՛ս Walker, J. (1999). How Big is Global Money Laundering? Journal of Money Laundering Control, 3(1):

¹³ Federal Bureau of Investigation.

¹⁴ Տե՛ս Ա.Ա. Բայադյան, «Դատահաշվապահական փորձաքննություն» ուսումնական ձեռնարկ:

¹⁵ Տե՛ս Судебно-бухгалтерская экспертиза: учеб. пособие для студентов вузов, под ред. Е.Р. Российской, Н.Д. Эриашвили. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ա.Ա. Բայադյան, «Դատահաշվապահական փորձաքննություն» ուսումնական ձեռնարկ:
2. «Փողերի վացման գործերի քննության ուղեցույց» հաստատված «Հայաստանի Հանրապետությունում փողերի վացման, ահաբեկչության ֆինանսավորման և զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորման դեմ տարվող պայքարի հարցերով» միջգերատեսչական հանձնաժողովի 2023թ. մարտի 2-ի նիստ:
3. «Փողերի վացման, ահաբեկչության ֆինանսավորման և զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի միջազգային ստանդարտներ»:
4. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք (ԱԺ, 30.06.2021, ՀՕ-306-Ն):
5. ՀՀ քրեական դատավարության ընդհանուր մասի դասագիրքը բուհերի համար, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2006:
6. Курс советского уголовного процесса. Общая часть. Под ред. Бойкова А. Д., Карпеца И. И. М.: Изд. Изд. Юридическое литература, 1989.
7. Стельмах В. Ю. Понятие и система средств доказывания в уголовном судопроизводстве // Вестник Оренбургского государственного университета. 2016. № 6 (194).
8. Судебно-бухгалтерская экспертиза: учеб. пособие для студентов вузов, под ред. Е.Р. Российской, Н.Д. Эриашвили. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007.
9. Walker, J. (1999). How Big is Global Money Laundering? Journal of Money Laundering Control.

References

1. A. A. Bayadyan, “Datahashvaphakan p’orts’akanut’yun”, usumnakan dzernarg. [A. A. Bayadyan, Forensic Accounting Examination, Study Guide.]
2. P’ogheri Ivacman gortseri k’nnut’yan ughghets’uyts”, hastatvats “Hayastani Hanrapetut’yunum p’ogheri Ivacman, ahabekchut’yan finansavorum ev zangvatsayin vochnch’ut’yan zenqi taratsman finansavorumun dem tarvogh paykari har-c’erov” mijgerteschakan hanzhazhoghovi 2023 t’. marti 2-i nistum. [“Guidelines for the Investigation of Money Laundering Cases”, approved at the meeting of the Interagency Commission on Combating Money Laundering, Terrorist Financing and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction, held on 2 March 2023.]
3. “P’ogheri Ivacman, ahabekchut’yan finansavorum ev zangvatsayin vochnch’ut’yan zenqi taratsman finansavorumun dem payk’ari mijazgayin standartner”-y: [International Standards on Combating Money Laundering, Terrorist Financing and Financing of the Proliferation of

- Weapons of Mass Destruction.]
4. HH qreakan datavarut'yan orensqirg (AJh,30.06.2021,HO'-306-N)
[Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia (NA, 30.06.2021, zr -306-N)]
5. Hayastani Hanrapetut'yan k'reakan datavarut'yun (yndhanur mas), dasagirq buheri hamar, YPH hratarakch'ut'yun, Yerevan, 2006
Criminal Procedure of the Republic of Armenia (General Part), textbook for universities, YSU Publishing House, Yerevan, 2006
6. Kurs sovetskogo ugolovnogo protsesssa. Obshchaya chast'. Pod red. Boykova A. D., Karpetsa I. I. Moskva: Izdatel'stvo «Yuridicheskaya literatura», 1989.
[Course of Soviet Criminal Procedure. General Part. Edited by Boykov A. D., Karpets I. I. Moscow: Legal Literature Publishing House, 1989.]
7. Stel'makh V. Yu. Ponyatie i sistema sredstv dokazyvaniya v ugolovnom sudoproizvodstve // Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta. 2016. № 6 (194).
[Stelmakh V. Yu. The Concept and System of Means of Proof in Criminal Proceedings // Bulletin of the Orenburg State University. 2016. No. 6 (194).
8. Sudebno-bukhgalterskaya ekspertiza: ucheb. posobie dlya studentov vuzov / pod red. E. R. Rossiyskoy, N. D. Eriashvili. — M.: YUNITI-DANA, 2007.
[Forensic Accounting Expertise: Study Guide for University Students / ed. by E. R. Rossiyskaya, N. D. Eriashvili. - Moscow: UNITY-DANA, 2007.]
9. [Walker, J. (1999). How Big is Global Money Laundering? Journal of Money Laundering Control]

Милена Айрапетян

Исполняющий обязанности руководителя службы правовой экспертизы
Апелляционного антикоррупционного суда Республики Армения
Аспирант кафедры уголовного судопроизводства и
криминалистики юридического факультета ЕГУ РА

РЕЗЮМЕ

Проблемы правового характера, связанные с доказыванием фактических обстоятельств в уголовных производствах по делам о легализации денежных средств (отмывании денег) и связанных с ними преступлениях

Целью статьи является анализ определённых правовых вопросов, связанных с доказыванием фактических обстоятельств в уголовных производствах по делам о легализации денежных средств (отмывании денег) и связанных с ними преступлениях.

В статье рассматривается вопрос о необходимости внесения дополнения в статью 107 Уголовно-процессуального кодекса Республики Армения применительно к рассматриваемым преступлениям, что обусловлено наличием обстоятельств, подтверждение которых требует наличия определённых видов доказательств.

В статье анализируются важная роль и значение финансового расследования в рамках производств по делам о легализации денежных средств и связанных с ними преступлениях, а также подчёркивается роль параллельного финансового расследования.

В статье рассмотрены правовая необходимость и правовые основания установления движения и объёма имущества, полученного преступным путём, в рамках уголовного производства, и в свете этого зафиксирована необходимость внесения соответствующего дополнения в статью 107 Уголовно-процессуального кодекса Республики Армения, а также обусловленная этим необходимость установления обязанности для органа, осуществляющего производство, по привлечению эксперта к участию в производстве.

Целью статьи является представление проблемы, которая возникла в правоприменительной практике и будет продолжать возникать. В этом отношении статья также является актуальной, поскольку представленные подходы могут представлять интерес как для студентов, так и для адвокатов, сотрудников правоохранительных органов и судей: интерес как для студентов, так и для адвокатов, сотрудников правоохранительных органов и судей.

Ключевые слова: финансовое расследование, движение имущества, объём имущества, эксперт, имущество преступного происхождения, судебно-бухгалтерская экспертиза, заключение эксперта.

Milena Hayrapetyan

Acting head of the legal expertise service of the Anti-Corruption
Court of Appeal of Republic of Armenia
Yerevan State university, faculty of law- Postgraduate student
at the chair of Criminal Procedure and Criminalistics

SUMMARY***Some legal issues related to the confirmation of factual circumstances in criminal proceedings concerning money laundering and related crimes***

The purpose of the article is to analyze certain legal issues related to the proving of factual circumstances in criminal proceedings concerning money laundering and related crimes.

The article examines the issue of the necessity of introducing an amendment to Article 107 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia in relation to the crimes under consideration, which is обусловлена the existence of circumstances whose verification requires the presence of specific types of evidence.

The article considers the important role and significance of financial investigation in proceedings on money laundering and related crimes, and also emphasizes the role of parallel financial investigation.

The article also addresses the legal necessity and legal basis for determining the movement and scope of property obtained through criminal means within criminal proceedings, and, in light thereof, records the necessity of making a corresponding amendment to Article 107 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia, as well as, consequently, establishing an obligation for the body conducting the proceedings to involve an expert in the proceedings.

The purpose of the article is to present a problem that has arisen in law enforcement practice and will continue to arise. In this regard, the article is also relevant, as the approaches presented may be of interest to students, lawyers, law enforcement officers, and judges.

Key words: financial investigation, movement of property, scope of property, expert, criminally derived property, forensic accounting examination, expert opinion.

Բնագիրը ներկայացվել է 15.04.2026թ.

Ընդունվել է տպագրության 27.04.26թ.